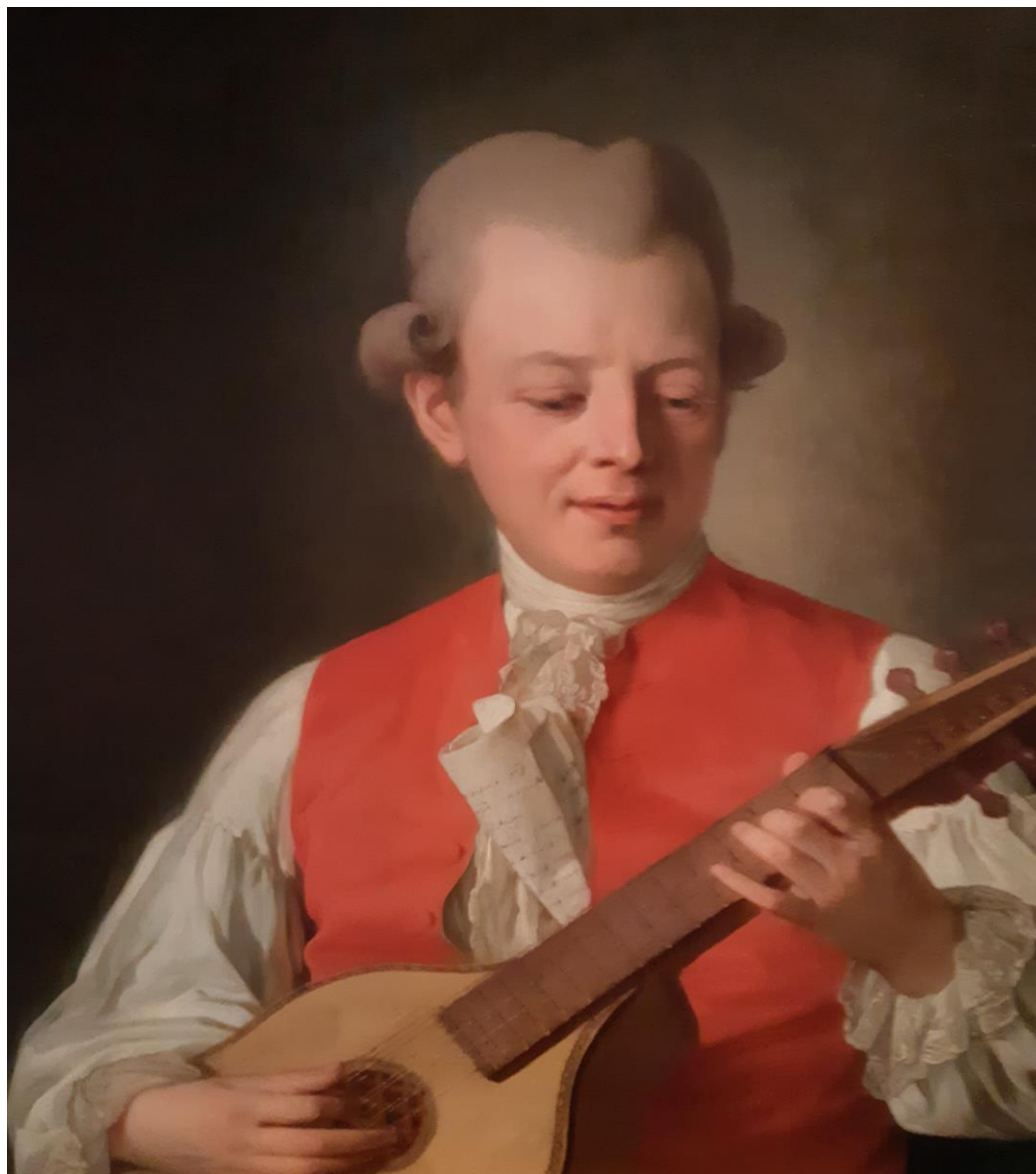

Bellmanmiljöer – Del 4

År 1780 - 89

En staty över CMB är rest vid **Första Torpet, Kräftriket** utanför Roslagstull (då kallad Kattrumpstullen), där tidigare ett värdshus låg. Skulptör är Alfred Nyström. Fredmans epistel no 80 *"Angående Ulla Winblads lustresa till Första Torpet, utom Kattrumpstullen"* eller *"Liksom en herdinna"* har här sitt ursprung. Krogen serverade kräftor som fångats i Brunnsviken.

*Så höljde min nymf på floras fest ett enkelt och skiftat flor
Då hon utav Mollberg bjuden till fest, ut till Första Torpet for
Det torpet lilla, strax utom tulln,
Där kräftan ljustras röd i kastrulln
Och dit Brunnsvikens bölja klar
I vattrade vågor drar*

År 1781 när första sonen Gustaf var nyfödd flyttade familjen till **Oxtorgsgatan**, nära Hötorget, ungefär där konserthuset ligger idag. Oxtorgsgatan sträckte sig på den tiden över nuvarande Sveavägen. Huset ägdes av bryggaren Jean Dubois. Miljön var jämförelsevis lantlig. Några årtionden senare bodde författaren August Blanche på samma gård. Han uttryckte stor beundran för gården och omgivningarna.

CMB bodde på **Karlbergs slott** i flera omgångar. Säkert dokumenterat är sommaren 1783. I en verssupplik ”Till Hovmarskalken” anhåller CMB om bostad på Karlberg.

*När man mig två rum tillstäder
har min önskan nått sin hamn
jag skall med min son i famn
på en stol av gyllenläder
tolka ömt Kung Gustafs namn*

CMBs bostad låg i ett orangeri i norra delen av slottsområdet.

*och så skall jag med min maka
dela jämt om intet mer
vad vår lilla taffel ger
blott ej slottets flyglar braka
och att taket faller ner*

År 1783 skrev Carl-Israel Hallman en pjäs "*Tillfälle gör tjuven*" som hade premiär på **Slottsteatern i Ulriksdal (idag Confidencen)**. CMB spelade en invandrad tysk marknadsutropare och gjorde stor succé med sin tyska rotväliska.

*Wer vill kike undt peschåde, schen und prächtig raritet
apochire dise låde, for ein klein simplicitet
schtäll sein augen durch hirin
Si die schen Prinzessin*

Värdshuset Clas på Hörnet frekventerades tämligen ofta av CMB. I synnerhet på 1780-talet då hans gode vän Carl Westman som tillhörde den stora bryggarläkten Westman drev stället. På Sällskapet Par Bricoles vårhögtidsdag 1784 vilken avhölls på Clas på Hörnet, framförde CMB bland annat denna måltidsång.

*Kom, öppna vårt tempel! Höj kransen till skylt
Se, kittlarna fyllas med nektar och sylt
Druvorna pressas, trattarne vässas
Ren uti templet mässas
Präktigt beslagen till denna dagen
Bacchus sin tunna förgyllt*

*För dig och mig han henne fyllt
Bjuder dig klunka ur krönta skålar
Glatt för dig målar, rosiga bålar
Där dig ditt fludium räcks
Din syn i glättiga strålar
Ren blundar i glaset och släcks.*

CMB med familj bodde ett par månader runt årsskiftet 1786-87 i Bläckslagare J J Langes hus på **Stora Nygatan 1** i Gamla stan. Förmodligen berodde flytten på att man ville närmare staden. Det centrala Stockholm var i första hand Gamla stan och i andra hand Södermalm. Hötorget var för mycket landsbygd för förmodligen såväl CMB som Lovisa. Det var nära till slottet och nära till CMBs arbetsplats på nummerlotteriet.

Tvårs över Stora Nygatan 1 mitt emot CMBs boning låg och ligger **Ryningska palatset** byggt i början på 1640-talet av Erik Ryning, amiral, friherre och riksråd. Från början var palatset som omfattar hela kvarteret boningshus för familjen Ryning. På CMBs tid hade huset utvecklats till ett finare ”hyreshus”. Det fanns också en krog i huset som CMB gärna besökte. På 1740-talet bodde Jean Fredman i huset sannolikt på nedre plan mot Gråmunkegränd till vänster på bilden.

Vem var då Jean Fredman? ”Namnkunnig urmakare utan Ur, Verkstad och Förlag” som personbeskrivningen till Fredmans epistlar presenterar honom. Hovurmakare, ansvarig för stadens förnämsta urverk i Storkyrkan och Riddarholmskyrkan. Redan som 29-åring utnämndes han till ålderman inom skräet. Han gifte sig med en rik änka. Sedan började förfallet. Fredman förskingrade pengar från såväl hovet som hustrun. Han genomgick flera rättsprocesser och blev av med sin titel och sina tillgångar. Fredman blev en av många alkoholister som drev omkring på Stockholms gator. Han dog i bröstfeber år 1767. Strax efter Fredmans död skriver CMB den första dikten om densamme. ”*Fredmans begravning*” som senare blev Fredmans sång no 26. Sista strofen börjar;

Fredman levde och dog

Bröder alla, vi kunna kalla

Hans själ ett urverk, hans kropp en krog

En **vård** är rest av Stockholms Urmakarämbete 1927 till **Fredmans minne**. Minnesvården finns på **Adolf Fredriks kyrkogård**

På **Årsta holmar** hade kamreraren i Bränneridirektionen Jakob Möller sitt sommarresidens. I mitten på 1780-talet var CMB inbjuden på kalas. CMB skrev i samband med detta en "Måltidsång" som blev Fredmans sång no 9

*Nå ödmjuka tjänare, gunstig Herr Vård
Klang! En klunk uppå skinkan innan steken blir skärd
Vad den soppan den var delikat utan flärd
Och de frikadellerna charmanta Herr Vård
Sill-salaten förträfflig med äpplen och lök
Deliciös den kalkonen i sin flottiga rök
Maken bringa näpplig finns i konungens kök*

CMB skrev gärna dikter med matbordet som motiv.

En av CMBs mest älskade alster är Fredmans sång no 32 "*Aftonkväde*" eller "*Träd fram du nattens gud*". Äldre CMB forskning hävdar att inspirationen till sången fick CMB när han besökte sin gode vän Assesorn Christian Peter Weltzin och hans maka Carolina i mitten av 1780-talet. Senare forskning är inte övertygade. Paret hade en lantgård vid **Sågtorp i Nacka**. Gården låg strax öster om nuvarande Saltsjö-Duvnäs station. Gården är idag borta, men följer man Magistervägen upp på kullens topp så upplever man fortfarande en bedårande vacker natur.

*Ur gräset skymtar fram ringblomman och vitsippan
Just där sädesärlan sprang den skogens nippertippan
Med sina snabba tripp
Hör sparvens späda kval och ungarna på klippan
Kip kip, kyp kyp, kip kip*

Att ringblomman och vitsippan i dikten blommar samtidigt får nog tillskrivas den konstnärliga friheten

Krogen Mäster Anders låg vid den här tiden på Kungsholmsgatan 6. Nuvarande Kungsholmsgatan 16, mitt emot Hotel Amaranten. Huset på bilden är nytt och är från förra sekelskiftet. År 1787 födde Lovisa parets tredje barn, Carl. Kvällen som Carl föddes var CMB på möte med ”Kungsholmsklubben”. Ett lag glada vänner som träffades på krogen Mäster Anders där man umgicks och diskuterade livets vedermödor. En vecka senare dog parets andra barn Elis i smittkoppor. En av CMBs mest kända dikter ”Vaggvisa för min son Carl”, skrev han ett par veckor efter Elis bortgång. I den dikten finns en reflekterande förtvivlan.

*Lilla Carl, sov sött i frid! Ty du får tids nog vaka,
tids nog se vår onda tid och hennes galla smaka.
Världen är en sorgö, bäst man andas skall man dö
och bli mull tillbaka.*

Krogen Mäster Anders flyttade år 1905 till **hörnet Pipersgatan/Hantverkargatan** där den än idag bedriver sin verksamhet. Förutom att verksamheten under några år på 1800-talet bedrevs i caféform har krogen funnits ända sedan år 1692. Skylten vid entrén till restauranten är inte 250 år men väl snart 100 år gammal.

Familjen flyttade efter ett par månader några kvarter bort till **Stora Nygatan 20** där man sedan bodde åren 1787-1789 i våningen högst upp. Fastigheten ägdes av Kofferdikaptén Johan Nystedt. När det blev klart att Fredmans epistlar skulle ges ut år 1789 är det sannolikt att ett antal av de ”högre numrerade epistlarna” skrevs eller åtminstone renskrevs här. Text Epistel 81 *Märk hur vår skugga*. Granne med familjen Bellman på Stora Nygatan 24 bodde samtidigt Anna-Maria Lenngren. Stora Nygatan 20 och Stora Nygatan 1 samt Urvädersgränd 3 är än idag samma hus som CMB bodde i.

Stora Bollhuset uppfördes 1627. Huset låg mittemot slottet i Slottsbacken flankerat av Tessinska palatset till vänster och Indebetouska huset till höger. Från början var Stora Bollhuset idrottslokal för bollspel och blev sedermera tillfällig teaterlokal. År 1699 blev stora Bollhuset riktig teater och därmed **Sveriges nationalscen**. Såväl Operan, Dramaten som Kungliga baletten hade ursprungligen sina lokaler i huset. I mitten på 1600-talet flyttades bollsporterna till **Lilla Bollhuset** som låg i nuvarande Finska kyrkan (på bilden). Stora Bollhuset låg med andra ord framför/hitom huset på bilden. Som ung frekventerade CMB de offentliga maskeraderna på Stora Bollhuset. Det enda av Bellmans mer dramatiska verk som blev offentligt uppfört var divertissemånet *Värdshuset*. Det skedde på Stora Bollhuset år 1787 i samband med det 15-åriga högtidlighållandet av Gustav III:s tronbestigning. Stora Bollhuset med rött tak inklippt i bilden revs år 1793. Storkyrkan i fonden och slottet till höger på bilden.

På vintern 1787 bevistade CMB sin gode vän köpmannen Adolph Ludvig Lewin på **Ludvigsbergs herrgård** på Muskö. Lewin hade gjort sig en förmögenhet inom möbelbranschen. Han lade dessutom under sig nästan hela Muskö. Bellman skaldar i denna dikt om vintern. Gården erbjuder idag konferenser och rekreation.

*Vädret lugnt och mer på isen, inga vargars tjut och böl
Präktig brasa syns i spisen, bågarn skvalpar full av öl
Slädan lätt i farten hoppar, Över branta höjders djup
Men för er på sjön en sup, står tillreds med bäska droppar*

Den kunglige bildhuggaren, målaren och tecknaren Johan Tobias Sergel var jämnårig med CMB. Han hade sin ateljé på nuvarande Sergelgatan nära Hötorget där denna minnessten/staty är rest över honom. CMB och Sergel var mycket goda vänner. 1787 på Sergels födelsedag hyllade CMB Sergel med ett litet divertissemang på måltidskalaset där CMB själv spelade Bacchus

*Med den saften som porlar och spelar, i glasets rundel kring dess brädd
Sömnens kvalm sig i blodet fördelar, till en vällust uppå Floras bädd
Höj, granne, upp ditt kärl,
Bliv ej rädd, att ett rus denna dagen begära
När du sjunger din Sergell till ära
I höstens gyllne blommor klädd*

CMB lär ha frekventerat **Sergels ateljé** tämligen flitigt i slutet av 1780-talet.

Torpet Ingenting var Sergels sommarnöje i flera år. Även CMB disponerade torpet en sommar under 1780-talet. Historien om hur Bellman kom dit, berättar att Bellman gick till kung Gustaf III och ville hyra en sommarbostad. Kungen lär ha svarat *"Käre Bellman, i år så har jag ingenting att ge dig"*. Bellman genmålde genast *"Får jag Ingenting till sommarnöje är jag konungen evigt tacksam"*. Gustav III blev lite förvånad av Bellmans svar, men förstod vad Bellman menade. Därmed kunde Bellman flytta in. Torpet som låg på gården Ingenting var beläget nära den på bilden hitre gaveln av nuvarande Tomtebodaterminalen. Torpet som är inklipt i bilden revs i början av 1980-talet för att ge rum för postterminalen.

Johan Tobias Sergel, som hette Sergell innan han adlades dog 1814 och är begravd på Adolf Fredriks kyrkogård. Sergel sammanlevde i samvetsäktenskap med värdshusflickan Anna Rella Hellström med vilken han fick fyra barn varav två nådde vuxen ålder. Det var mycket ovanligt att man på den tiden sammanlevde med sin älskarinna. CMB lär vid ett tillfälle på ett ymnigt konstnärskalas stått på knä och (utan framgång) tillbett Anna Rella vilket han fick äta upp då Sergel senare tecknade ner händelsen.

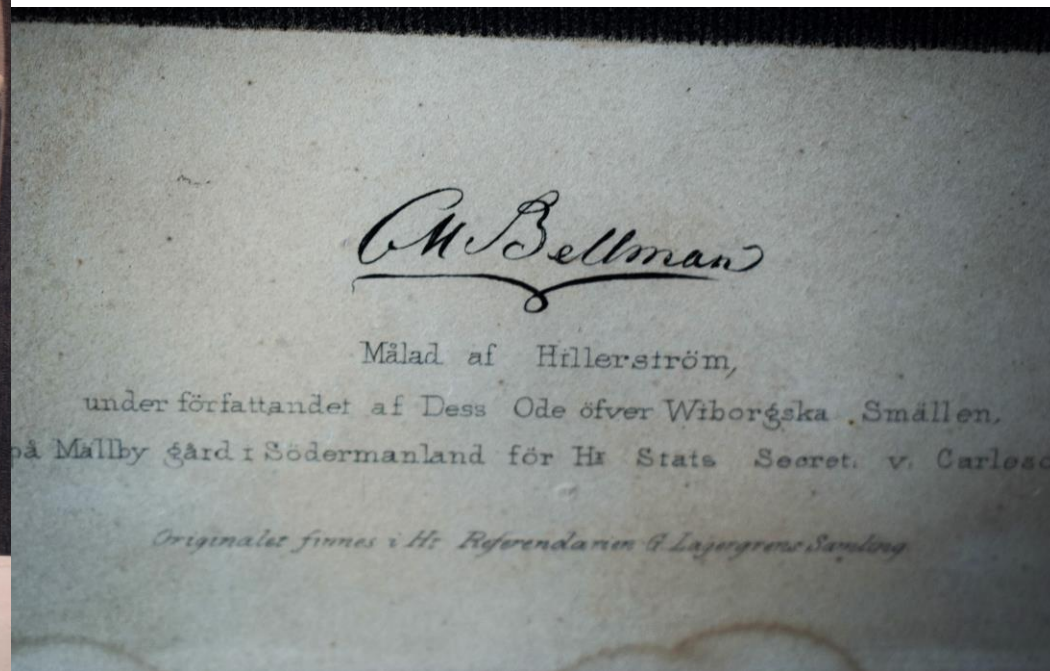

Kungsholms kyrka hette från början Ulrika Eleonora kyrka. Där fanns på CMBs tid en klockstapel som larmade Kungsholmsborna när eldsvåda uppstod. CMB har berört klockstapeln i sin diktning. Han har också vid kyrkans 100-års jubileum år 1788 skrivit en hyllningsdikt till drottning Ulrika Eleonora.

*Sions barn som på din lottning
inom detta tempel står
grundat av den bästa drottning
jämt idag etthundra år*

Vid ett flertal tillfällen från mitten på 1780-talet besökte CMB sekreteraren i krigsexpeditionen Gustaf von Carlson i **Mälby utanför Gnesta**. Bland annat tillsammans med Gustaf III. Von C frotterade sig gärna med kultureliten i Stockholm där han bodde vintertid. Han hade i Mälby ett konstgalleri med framför allt antika skulpturer och medaljonger. Von C samlade även på uppstoppade djur.

Pehr Hillerströms berömda **målning** av CMB ”**Sorgekvädet efter Viborgska gatloppet**”, kan ha målats på Mälby. I alla fall är det målat för konstsamlingen på Mälby. Originalmålningen finns idag på Nationalmuseum (tyvärr inte publikt). På Mälby finns en kopia med en tavelbeskrivning nertill på målningen.

Mälby gård är idag en mycket vacker privatägd hästgård. Huvudbyggnaden brann i början på 1990-talet och har nu åter byggts upp i samma stil som ursprunget. Gården har en mycket vacker park där det finns en "Bellmanek". Enligt sägnen var det skalden själv som planterade fröet till eken (inklippt i bilden). CMB skrev vid ett besök i Mälby ett versbrev till von Carlson där han i sista versen hyllar sin värd.

*Önskom Mälbys herre lycka, hälsa sinneslugn och vin
Gustafs nåd och nestors krycka, men ej åmar från plantin!*

*Oss nu canonering tyckes
Men som krut ej räcker till
Strax med rättarens sigill
Detta brev ödmjukast tryckes.*

Längst i öster på Lidingö ligger **Herrgården Elfvik**. Den ägdes av en ordensbroder till CMB, Hovgulddragaren Petter Widman. Widman var medlem i såväl Par Bricole, Arla Coldinuordern som Timmermansordern. CMB och Widman var mycket goda vänner och CMB var tämligen frekvent gäst på Elfvik. Han har skrivit många dikter med platsen i fokus. Mest känd är Fredmans sång no 21 – *Så lunka vi så småningom* som han skrev när han var gäst på gården julen 1787. Dessutom komponerade han en pastoral som sedermera utvecklades till "*Fjäriln vingad*" under sina Elfviksbesök.

Gärdet eller **Ladugårdsgärde** förekommer i Fredmans epistel no 70 ”*Om något som passerade i artillerilägret anno 1773*”. Sannolikt skriven 1789-90 då CMB var starkt engagerad som patriotisk skald i samband med Rysslandskrigen. Ladugårdsgärde var vårt stora övningsfält. Episteln är full av krigisk dramatik men avrundas med att Korpral Movitz återvänder till sina mer världsliga nöjen.

*Skynda dig Movitz dit ner till skjulen, till din Ulla varm och skön
Kullstjälpt är chaisen, där trilla hjulen, bort med hela åkarlön
Ren kring luntan hymens facklor brinna
Men blott besinna, härnäst att finna, slik en gudinna
Movitz! Trotsar gudars list och bön*

1789-92 bodde familjen på **Klara Strandsgatan i Kirsteins hus**. Huset låg där spåren för Uppsalatågen idag kommer in på Centralstationen. Sång no 64 "*Fjäriln vingad*" dedicerade CMB till Herr kaptenen Kirstein som vid denna tid var hans hyresvärd. Som hyresvärd var Kirstein "konsekvent" när det gällde förfallodagar för hyran. Det kan vara så att dedikationen av sången är en del av hyresinbetalningen. Samtidigt var Kirstein också byggmästare för det tilltänkta nya slottet på Haga.

CMB besökte säkert **Stallmästargården** på sina resor till och från Haga/Ulriksdal. Enligt CMBs son Adolph utspelade sig en historia på densamma krog. Ett antal av CMBs ovänner, med förebilden för Janke Jensen, ceremonimästare, parentator mm i Bacchi orden, Johan Henric Gentz upptäckte CMB vid ett bord och lät genast meddela att nu skulle gamla oförrätter vedergällas. CMB befallde då in bål. Detta blickade sällskapet för stunden och desamma blev rejält berusade varvid CMB lyckades smita undan vedergällningen. Huruvida detta är en bra Bellmanhistoria eller sant är omtvistat.